

Prostituce – co s ní?

Dita Jahodová & Tereza Wennerholm Čáslavská

Text byl publikován v časopise Fema v čísle 6/7, s.39-40.

V současné době neexistuje v České republice celonárodní právní úprava prostituce. Pouze některé lokální samosprávy se snaží prostituci regulovat pomocí vyhlášek, které mají represivní charakter ve vztahu k osobám poskytujícím sexuální služby za úplatu, a to zejména v případě pouliční prostituce. Taktéž všechny dosavadní návrhy zákona na regulaci prostituce jsou k osobám poskytujícím sexuální služby za úplatu značně represivní. Tyto návrhy sledují především hledisko veřejného pořádku, morální a zdravotní hledisko, postrádají rozměr genderové rovnosti a neberou ohled na práva, postavení a blaho osob poskytující komerční sexuální služby.

Přestože v České republice vznikají návrhy na celonárodní úpravu prostituce, neproběhla zde k fenoménu prostituce hlubší komplexnější diskuse. Cílem projektu Zvyšování povědomí o právech osob zabývajících se prostitucí v České republice bylo otevřít takovouto diskusi a představit různé feministické přístupy k fenoménu prostituce a jeho řešení. Projekt realizovalo Centrum ProEquality při Otevřené společnosti, o.p.s. ve spolupráci s Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. zastoupením v České republice. V rámci tohoto projektu vznikla také publikace *Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci*, která vychází na jaře 2012 v nakladatelství SLON. Kniha mapuje a analyzuje právní úpravy prostituce v České republice a v jiných zemích EU; zkoumá způsoby, jimiž veřejnoprávní aktéři a aktérky a experti a expertky pojmají prostituci; dále se věnuje feministickým konceptualizacím fenoménu prostituce; a v neposlední řadě se zabývá reprezentací prostituce v českých médiích; obsahuje též zkušenosti pracovníc a pracovníků nevládních organizací zaměřujících se na oblast prostituce.

Dva feministické přístupy k prostituci

Feministický diskurz ohledně prostituce nepředstavuje jednotný názorový proud a mezi jednotlivými přístupy se vedou polarizující a někdy až nesmiřitelné debaty. Přínos připravované publikace „Co s prostitucí? Veřejné politiky a práva osob v prostituci“ spočívá na široké názorové pluralitě autorského týmu a kritické diskuzi jednotlivých přístupů.

V debatě o prostituci se proti sobě nejčastěji staví dva feministické přístupy – sexuální práce versus násilí páchané na ženách; tato polarizace je do jisté míry zjednodušení široké ideové feministické debaty o prostituci. K pozici sexuální práce se hlásí například Gayle Rubin, která kritizovala převládající feministické chápání sexuality jako normativní, reaktivní a nepřátelské k odlišným sexualitám. Debata, která se z počátku týkala hlavně otázky pornografie, se posléze rozšířila i na otázku prostituce. Obhájkyně a obhájci deklarující pozici sexuální práce zdůrazňují autonomii, volbu a sebeurčení osob poskytujících komerční sexuální služby. Sexuální služby nepovažují za inherentně problematické, z jejich pohledu spočívá problém zejména ve stigmatizaci sexuálních pracujících a v (pracovních) podmínkách, za nichž služby poskytují. Prosazují uznání poskytování sexuálních služeb za úplatu za legitimní výdělečnou činnost, pokud se jedná o konsenzuální akt mezi dospělými lidmi. Podobně jako zastánci a zastánkyně abolicionistické pozice se velmi kriticky vymezují vůči nucenému poskytování sexuálních služeb

a poukazují na zranitelnost a marginalizaci osob poskytujících sexuální služby za úplatu. Jsou si vědomi skutečnosti, že vztahy mezi sexuálními pracujícími a jejich klientelou mají mnohdy velmi asymetrický charakter. Od uznání poskytování sexuálních služeb jako legitimní výdělečné činnosti si též slibují posílení postavení sexuálních pracujících a snížení jejich marginalizace.

Pozici, která vnímá prostituci jako formu násilí páchaného na ženách, zastávají zejména feministky inspirované argumenty Catharine MacKinnon. V tomto feministickém diskurzu je prostituce viděna jako důsledek patriarchálního společenského řádu, v němž si muži přivlastňují právo na sex se ženami, společenské klima a ekonomický systém jim toto jednání umožňuje. Inherentní problém prostituce tak spočívá v poptávce mužů po prostituci. Tato pozice nepracuje s pojmem „sexuální služba“, neboť osoby v prostituci prodávají samy sebe a podstata této činnosti je pro ně škodlivá. Navíc, četné studie o prostituci dokládají výskyt násilí cíleného na prostituované osoby. Tento proud feminismu zpochybňuje rozlišení nedobrovolné a dobrovolné prostituce a koncepčně neodděluje prostituci od obchodování s lidmi. Není totiž náhodou, že drtivá většina prostituovaných žen jsou osoby bez prostředků a možnosti skutečné volby. Zastánci a zastánkyně této pozice doufají ve vymýcení prostituce pomocí opatření tlumících poptávku a/nebo odstraňujících patriarchální podřízenost žen.

Feministické přístupy v praxi

V roce 1999 kriminalizovalo Švédsko, jako první země na světě, poptávku po sexuálních službách a tím realizovalo radikálně feministický přístup k prostituci. Zákon, výsledek mnohaletých diskuzí iniciovaných v 70. letech, deklaruje neslučitelnost prostituce s vizí sociální a genderové rovnosti. Smyslem zákona není trestat osoby ve znevýhodněné situaci, tzv. osoby v prostituci, ale naopak pomáhat jim se dostat z prostituce. Zákon se odvolává na ochranu lidských práv, důstojné zacházení a práva na tělesnou integritu a života bez násilí. Zákaz koupě sexuálních služeb je jen jedním z mnoha opatření na potírání prostituce. Národní akční plán definuje celou řadu sociálních preventivních a podpůrných služeb, zaměřených především na ukončení poskytování sexuálních služeb, snižování poptávky po sexuálních službách a minimalizování zdravotních rizik pro osoby v prostituci. Od švédského zavedení zákona přijalo tento způsob řešení prostituce také Norsko, Island, Irsko a v částečné podobě i Finsko.

V roce 2000 otevřela nizozemská vláda cestu k legalizaci prostituce a tím se Nizozemí přidalo na stranu pozice sexuální práce. Diskusím o regulaci prostituce dominoval diskurz sexuální práce, zákonodárci však připustili, že jde o „zvláštní povolání“. Diskuse o regulaci prostituce byla úzce propojena s diskusí o nelegální migraci a obchodování s lidmi. Podrobnosti regulace prostituce jsou ponechány na rozhodnutí místních samosprávných orgánů. Některé schválily místní předpisy, které plně legalizují sexuální práci jako výdělečnou činnost s příslušnou registrací, zdaněním a sociálními dávkami. Záměrem nizozemského legalizačního režimu bylo snížení trestné činnosti související s prostitucí (nucené prostituce, prostituce migrantek a migrantů bez legálního statusu, organizovaného zločinu, dětské prostituce a obchodování s lidmi). Cílem zákona byla také účinnější kontrola a regulace organizace dobrovolné prostituce se záměrem zlepšit ochranu lidských práv, zdraví, bezpečnosti a pracovních podmínek sexuálních pracovníků a pracovníků. Dále měl legalizační režim zmírnit sociální vyloučení a stigmatizaci spojenou s prostitucí. Kromě Nizozemí legalizovaly prostituci jako formu výdělečné práce části Německa a Rakouska.

Pár poznámek na závěr

Ačkoliv autorky textu zastávají různé pozice v přístupu k prostituci, vidí společně riziko v tom, že se v České republice diskuze o prostituci zaměřuje pouze na právní úpravu a restriktivní kontrolu osob v prostituci. Jak ukazuje příklad Švédska a Nizozemska, veřejné politiky regulující prostituci musí mít holistický přístup zohledňující průvodní jevy jako migrace a obchod s lidmi. Současně si zákonodárci musejí uvědomit, jaké normativní dopady případné politiky budou mít. Do připravovaného zákona by se měly promítnout otázky lidských práv pro osoby v prostituci a problematizovat a zviditelnit role kupujících. Veřejná debata by neměla být zužována na otázky morálky, veřejného pořádku či případných ekonomických výnosů.

V případě legalizace prostituce je zásadním krokem destigmatizace a posilování sebevědomí osob poskytujících sexuální služby za úplatu a jejich postavení ve společnosti. Destigmatizace by měla probíhat jak na celospolečenské úrovni, formou veřejné diskuse a edukace, tak na úrovni individuální, formou různých podpůrných programů pro osoby poskytující sexuální služby za úplatu. Jak totiž ukazují zkušenosti ze zahraničí, samotná legalizace prostituce nevede ke kýženým výsledkům, pokud se nepracuje s destigmatizací osob v prostituci a aplikují se pouze restriktivní předpisy směrem k nim. (Například pokud by vstoupil v platnost návrh zákona o regulaci prostituce, který vypracovalo zastupitelstvo hlavního města Prahy v roce 2011, hrozily by osobám poskytujícím komerční sexuální služby tvrdší tresty než dosud.)

V případě kriminalizace poptávky je důležité, aby toto právní opatření bylo doprovázeno baterií podpůrných a sociálních služeb pro odchod z prostituce a snižováním poptávky. Takovéto právní opatření dále vyžaduje zásadní přesměrování práce policie a justice. I v tomto modelu je riziko, že sociální práce přispívá k stigmatizaci osob v prostituci a k udržování heteronormativní konceptualizace prostituce. Není však rozporu v tom, aby sociální práce fungovala současně jako facilitátor změny a zároveň respektovala volbu osoby, i když nenastane žádná změna.

Dita Jahodová pracuje jako koordinátorka Centra ProEquality při Otevřené společnosti, o.p.s. Vystudovala genderová studia na FHS UK a pokračuje v doktorském studiu na FSS MU

Tereza Wennerholm Čáslavská pracuje jako expertka pro belgický think tank European Social Observatory